

Батиргареева В.С.

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН

України

Batyrgareeva V.S.

Doctor of Law, Senior Researcher, Deputy Director for Scientific Work of the Research Institute for the Study of Crime Problems named after Academician V.V.Stashys NALS of Ukraine

НОВИЙ ВИД ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ МОРАЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО- ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

У постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави» від 23 серпня 2016 р. № 563 зазначається, що Перелік інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави затверджується Кабінетом Міністрів України. Затвердження такого Переліку, безумовно, виявлятиметься вагомим кроком у напрямі підвищення рівня захисту інформації, що обробляється в інформаційно-телекомунікаційних системах об'єктів критичної інфраструктури, покликаних забезпечити стабільне функціонування найважливіших для економіки держави, суспільства та безпеки населення підприємств і установ. Метою включення певних інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави до побідного Переліку є їх захист від кібератак. До речі, кібератака, промислові аварії, пандемії, стихійні лиха визначаються як загрози критичній інфраструктурі соціуму як такий. Разом із тим до загроз відносять й терористичну та злочинну діяльність [1].

На сьогоднішній день Переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури не затверджено, хоча не можна не відмітити, що кіберпростір є середовищем здійснення потенційно

небезпечних дій проти держави, суспільства чи особи, в тому числі й злочинних. Слід вказати, що у плані *de lege ferenda* законодавцю при визначенні такого переліку акцент окремо треба робити на визнанні об'єктом критичної інфраструктури суспільства й самого кіберпростору як специфічного, окремого (як водний, повітряний, космічний тощо) виду простору, що охоплює не лише суто інформаційну інфраструктуру, а й певну частину самого інформаційного простору (інформації, що циркулює в ньому) [2, с.11]. Наприклад, у сучасному офіційному безпековому дискурсі США (Air Force Cyber Command Strategic Vision (2008); National Security Strategy USA (2010)) кіберпростір розглядається саме як «фізичний» простір [3, с.69].

Моральний стан суспільства, і, як з'ясувалося, не лише українського, сьогодні потерпає від протиправних дій, що вчиняються з використанням кіберпростору як уявного середовища, в якому за допомогою комп'ютерних мереж циркулює цифрова інформація [4, с.121]. Сьогодні в Україні в повному обсязі присутні всі ключові «класичні» кіберзлочини (шахрайство, здирництво, несанкціонований доступ до персональної інформації користувачів та автоматизованих баз даних, поширення порнографії, продаж зброї чи наркотиків тощо), і щороку їх кількість лише зростає [3, с.210].

Якщо виходити із розуміння кіберзагрози як намірів, дій або явищ, що створюють небезпеку інтересам людини, суспільства та держави шляхом інформаційного впливу на соціальні об'єкти, інформаційну інфраструктуру та інформаційні ресурси в кібернетичному просторі [4, с.191], то попутно мішенню подібних загроз може виявлятися й виявляється свідомість людини як соціальний об'єкт. Тому недаремно до основних загроз життєво важливим інтересам людини, суспільства, держави, які реалізуються за допомогою інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем, сьогодні відносять зростаючі масштаби поширення кіберзлочинності як такої та негативні інформаційно-психологічні впливи на суспільну свідомість і маніпулювання нею з кіберпростору [5, с.351].

Майже одразу з появою комп'ютерних технологій з'явилися особи, які почали використовувати ЕОМ із протиправною метою; і якщо раніше це були люди, що мали досить великий обсяг знань та досвід у сфері високих технологій, то зараз є непоодинокими випадки, коли комп'ютерну техніку з протиправною метою використовують пересічні громадяни, що мають лише базові навички роботи з нею [6, с.215].

Останніми роками на території України набирає обертів так званий вебкам-моделінг. Це така сфера Інтернет-бізнесу, що побудована на спіл-

куванні веб-моделі і чоловіка-спостерігача в онлайн відео-чаті, на платній основі, за яке чоловіки автоматично сплачують гроші.

Подібне явище виникло у 1999 р., коли деякі моделі засвоїли можливість інтернет-простору і стали показувати приватні шоу через вебкамеру. У ті роки тільки починалося знайомство з порталами всесвітньої павутини, тому можливість поспілкуватися з привабливою моделлю вічна-віч зацікавила багатьох. У приватному чат-руме (від англ. chatroom – болтати, бесідувати в чаті) спілкування відбувалося лише з одним користувачем, який сплачував щохвилинний тариф [7]. Чим довше у такий спосіб чоловіки спілкуються з вебкам-моделями, тим більше останні отримують грошей, оскільки зарібок вебкам-моделі залежить від часу проведеного з чоловіком в Інтернеті. Є дані, що сьогодні вебкам-моделінгом займаються у світі 5,7 млн. жінок, у РФ ця цифра складає майже 533 тис. жінок [8]. Стосовно України таких відомостей отримати не вдалося, але відомо, що «ініціатива» подібного способу заробітка перехоплена з російського інтернет-простору. За «спілкування» деякі сайти пропонують від 2 до 5 тис. доларів щомісячно.

Насправді вебкам-бізнес – це інтернет-проституція, одна з галузей підпільної порноіндустрії. На сайті «modelwebcam.ru», що займаються вербовкою таких моделей, можемо прочитати (мовою оригіналу): «Основная суть работы веб-модели видео-чат с мужчинами, желающими общаться с привлекательными девушками через интернет в режиме реального времени. Такое занятие не имеет никаких сложностей – вы флиртуете с посетителем из вашей персональной комнаты посредством вебкамеры и получаете за это серьезные деньги. Личную комнату можно зарегистрировать на специализированном вебкам-ресурсе. Время для интернет-общения каждая веб-модель выбирает самостоятельно в зависимости от своего желания и настроения. Необходимо рационально составить график работы, подходящий именно вам, и следовать ему неукоснительно. Чем больше времени вы посвящаете вебкам-бизнесу – тем выше ваш доход». Здавалося б, нічого в принципі протиправного у такому спілкуванні немає, але до тих пір, поки таке спілкування не матиме характеру інтимного. Так, у гонитві за легкою прибутком веб-моделі часто погоджуються на демонстрацію в процесі такого спілкування інтимних частин свого тіла; при цьому у чоловіків зараз є технічна можливість записувати результати такого спілкування, роблячи відеозапис, про який жінки навіть не підозрюють [9].

Сьогодні галузь вебкам-бізнесу дуже розвинена: є свої схеми, правила, сленг і навіть наукові посібники про те, як поводити себе з «мемами»

(так вебкам-моделі називають своїх клієнтів), як просуватися вперед і збільшувати свої доходи [10]. Ресурси Інтернету просто перевантажені інформацією про набір моделей до вебкам-судій. Соцмережі спрощують пошук такої роботи і жінок, готових займатися подібної діяльністю. Наведу одну об'яву (мовою оригіналу): «Вакансія: Модель. Компанія: Like Studio. Город Харьков. Зарплата 25 тыс. грн. Описание вакансии: В студию премиум сегмента срочно требуется модель. Высокая своевременная зарплата, гибкий график, работа на европейский рынок. Подробности Viber, WhatsApp, Telegram +38073427XXXX».

На теперішній час механізм організації такого бізнесу відпрацьований до дрібниць. Щоб почати працювати вебкам-моделлю, потрібно зареєструватися на спеціальному сайті (сервісі), який саме на цьому спеціалізується. Кожен сайт має свою територіальну аудиторію. Так, Україна «спеціалізується» на країнах Західної Європи та країнах Північноамериканського континенту. Доступ на відповідні сайти з України закрито, щоб виключити можливість упізнати вебкам-моделі своїми знайомими, друзями, родичами.

Працювати вебкам-моделлю можна двома шляхами. Перший шлях – це працювати на веб-студію. У такому разі питання реєстрації на відповідному сайті, заповнення всієї необхідної інформації, просування моделі в цьому бізнесі, необхідне технічне оснащення, геофільтрації та захисту від запису відеоролика вирішують організатори студії. Це більш простий спосіб, адже і заробітки тут будуть менше, оскільки веб-студії отримують великі відсотки від зароблених вебкам-моделями грошей. Другий шлях – самостійна реєстрація на сайті, придбання відповідного обладнання для інтернет-трансляції, вирішення питань переведення грошей за «сеанси» спілкування з іноземцями на банківські рахунки – є складнішим, але закономірно потенційні заробітки тут більше. До того ж, щоб бути «успішною» вебкам-моделлю, потрібно до цього ще хоча б трохи володіти іноземною мовою, а ще краще кількома (хоча моделям і кажуть, що це не обов'язково), основами психології та деталями успішного самомаркетингу [11].

До речі, щоб пройти реєстрацію на подібному сайті, потрібно вказати не лише достовірні особисті дані, а й надати якісний скан паспорта з фотознімком. Тільки після цього можна отримати власний аккаунт на сайті.

Гроші, що перераховуються на сайт-платформу за спілкування з вебкам-моделями, переводяться через платіжну систему безпосередньо моделі або організаторам веб-студії. Частина із цих грошей в останньому випадку виплачується моделям, а гроші, що залишаються після цього,

витрачаються на підтримку функціонування студії, оплату послуг Інтернет-провайдера, орендної плати за приміщення тощо.

Вебкам-студії розраховані на залучення до відеочатів якомога більшої кількості клієнтів. Тому їх діяльність не обмежується лише налагодженням спілкування вебкам-моделей зі спостерігачами, «легкою» еротикою і так званим стріпом. Нерідко такі студії сприяють виготовленню продукції порнографічного характеру. Тут можна, здавалося б, заперечити, що відеозапис подібних дій на матеріальні носії нібито не здійснюється, щоб йшлося про виготовлення, поширення і т. ін. порнографічної продукції, але ж за Законом України «Про захист суспільної моралі» виробництво та обіг у будь-якій формі продукції порнографічного характеру в Україні забороняються. А згідно зі ст. 1 цього ж самого Закону до продукції такого характеру належить й продукція електронних засобів масової інформації, змістом яких є детальне зображення анатомічних чи фізіологічних деталей сексуальних дій чи які містять інформацію порнографічного характеру [12]. Таким чином, у даному разі відеопродукція порнографічного характеру виготовляється в Україні в режимі реального часу і поширюється в мережі Інтернету. Саме такого підходу дотримується принаймні в Україні слідчо-судова практика. За українським кримінальним законодавством особи, які вербують жінок до вебкам-студій, укладають відповідні угоди із сайтами, орендують приміщення, набувають необхідну для відеотрансляції апаратуру тощо, притягуються до відповідальності за статтями 301 («Ввезення, виготовлення, збут і поширення порнографічних предметів») та 302 («Створення або утримання місць розпусти і звідництво») КК України, хоча щодо ставлення у провину ще й створення місць розпусти практика не є одноманітною. За ст. 301 КК притягуються до відповідальності й вебкам-моделі, якщо буде доведено, що при виконанні побажань клієнтів за грошову винагороду вони поширювали через Інтернет порнографію. Із цього випливає, що зайняття вебкам-моделінгом не таке вже безневинне зайняття, яке за певних обставин може викликати для жінок серйозні правові наслідки. Тому недаремно зараз з'явилася армія адвокатів, які спеціалізуються на доведенні того, що під час такої діяльності має місце лише еротика, а не поширення порнографії. Але ж, по-перше, дати оцінку, чи є будь-які матеріали порнографічними або ні, можуть лише експерти комісії з питань суспільної моралі. А по-друге, за законом будь-яке детальне зображення статевого органу – все вважається порнографією, навіть й тоді, коли статевого акту не відбувається.

У свою чергу, інтернет-платформи, на яких зареєстровані вебкам-студії, що потім залучають жінок до подібної діяльності, або на яких за-

реєстровані моделі, якщо вони реєструються самостійно, розміщені на серверних платформах іноземних держав, таких, як, наприклад, США, Нідерланди, Данія, Португалія, в яких немає кримінальної відповідальності за поширення порнопродукції. Проте зустрічаються й сервісні платформи, дислокацією яких є країни СНД.

За останній рік, за словами начальника відділу Управління по боротьбі зі злочинами, пов'язаними із торгівлею людьми МВС України, у Харківській області О. Золотухіна, у Харкові викрили 8 онлайн-порностудій. У 2017 р. підрозділом відкрито 22 кримінальні провадження і повідомлено про підозру 28 особам. За виготовлення та поширення порнографії у веб-студіях спрямовано до суду 35 кримінальних проваджень по 40 особам [13].

Залишаючи осторонь питання кримінально-правової кваліфікації та методи доведення вини осіб, які організують вебкам-бізнес або які залучені до цього бізнесу, лише зауважимо, що засади моральності суспільства як базового соціального феномена мають визнаватися самостійним об'єктом критичної інфраструктури суспільства як у подібних випадках, так й у випадках вчинення інших протиправних діянь, кримінальна відповідальність за які передбачена розділом XII КК України. І сьогодні ми є свідками зародження та розвитку нового виду злочинності у сфері моральності, пов'язаного з використанням можливостей інформаційно-телекомунікаційних систем. І ще про одно слід зазначити: правоохоронним органам приходится боротися вже з наслідками такої проблеми, але ж й до цього часу немає чіткого механізму протидії агітаторам і власникам вебкам-бізнесу в Україні.

1. *Critical Infrastructure Resilience Strategy / Australian Government. URL: <http://www.tisn.gov.au>. (дата звернення: 13.04.2018).*
2. *Кібербезпека: світові тенденції та виклики для України. К.: НІСД, 2011. С. 11.*
3. *Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва: монографія. К.: НІСД, 2014. С. 69.*
4. *Попова Т.В., Ліпкан В.А. Стратегічні комунікації: словник / за ред. В.А. Ліпкана. К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2016. С. 191.*
5. *Шеломенцев В.П. Основні напрями і суб'єкти забезпечення кібернетичної безпеки України. Боротьба з організ. злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 1 (29). С. 351.*
6. *Манжай О.В. Використання кіберпростору в оперативно-розшуковій діяльності. Право і безпека. 2009. № 4. С. 215. (С. 215-219)*

7. Вебкам-бизнес. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>. (дата звернення: 14.04.2018).
8. Modelwebcam.ru Traffic Statistics. URL: <https://www.alexa.com/siteinfo/modelwebcam.ru>. (дата звернення: 14.04.2018).
9. Законна ли работа веб-модели? URL: http://мой-адвокат.укр/news/zakonna_li_rabota_veb_modeli/2016-06-21-243. (дата звернення: 14.04.2018).
10. Web-модели или новый вид проституции URL: <https://korupciya.com/web-modeli-ili-novyy-vid-prostitutsii>. (дата звернення: 18.04.2018).
11. Шокующий і простий спосіб за допомогою якого українок заманюють займатися проституцією // <https://korupciya.com/web-modeli-abo-noviy-vid-prostitutsiyi>. (дата звернення: 17.04.2018).
12. Про захист суспільної моралі: Закон України № 1296-IV від 20 листопада 2003 р. Відом. Верхов. Ради України. 2004. № 14. Ст. 192.
13. Голая правда: за что харьковским веб-моделям обещают по \$2000 в месяц URL: <https://kh.vgorode.ua/news/sobytyia/353898-kak-v-kharkove-verbuuit-devushek-v-onlain-studyu> (дата звернення: 18.04.2018).

Батиргарєєва В.С. Новий вид злочинності у сфері моральності, пов'язаний із використанням інформаційно-телекомунікаційних систем як об'єктів критичної інформаційної інфраструктури

Автор зазначає, що моральний стан суспільства, і, як з'ясувалося, не лише українського, сьогодні потерпає від протиправних дій, що вчиняються з використанням кіберпростору як уявного середовища, в якому за допомогою комп'ютерних мереж циркулює цифрова інформація [4, с.121]. Сьогодні в Україні в повному обсязі присутні всі ключові «класичні» кіберзлочини (шахрайство, здирництво, несанкціонований доступ до персональної інформації користувачів та автоматизованих баз даних, поширення порнографії, продаж зброї чи наркотиків тощо), і щороку їх кількість лише зростає. засади моральності суспільства як базового соціального феномена мають визнаватися самостійним об'єктом критичної інфраструктури суспільства як у подібних випадках, так й у випадках вчинення інших протиправних діянь, кримінальна відповідальність за які передбачена розділом XII КК України. І сьогодні ми є свідками зародження та розвитку нового виду злочинності у сфері моральності, пов'язаного з використанням можливостей інформаційно-телекомунікаційних систем.

Ключові слова: злочинність у сфері моральності, інформаційно-телекомунікаційні системи, критична інфраструктура

Batyrgareeva V.S. A new type of crime in the field of morality, related to the use of information and telecommunication systems as objects of critical information infrastructure

The author notes that the moral state of society and, as it turned out, not only Ukrainian, today suffers from unlawful acts committed with the use of cyberspace as

an imaginary environment in which digital information circulates through computer networks [4, p. 121]. Today in Ukraine there are all the key «classical» cybercrime (fraud, extortion, unauthorized access to personal information of users and automated databases, the spread of pornography, the sale of weapons or drugs, etc.), and each year they are only increasing. the principles of the morality of society as a basic social phenomenon must be recognized as an independent object of the critical infrastructure of society, in such cases, and in cases of committing other unlawful acts, criminal correspondence for which is provided for in section XII of the Criminal Code of Ukraine. And today we are witnessing the emergence and development of a new type of crime in the field of morality associated with the use of the capabilities of information and telecommunication systems.

Keywords: crime in the field of morality, information and telecommunication systems, critical infrastructure